

© Koen Broos

THOMAS RYCKEWAERT GOLEM

“Een kalme Apocalyps”, Theaterkrant
“een bevreedend maar intrigerend theaterstuk”, VRT
“een psychedelische trip” - Etcetera
“een magnetiserend universum (...), een hypnotische tunnel, (...) Ryckewaert is van zijn generatie een van de meest intelligente en theatraal onderlegde makers, klaar voor de echt grote zaal” - De Standaard

Volgens Joodse legendes is een golem een wezen dat door een geleerde wordt gekneed uit stof of klei en tot leven wordt gewekt door rituele bezweringen. De golem verhoudt zich tot zijn menselijke schepper als hulpje, compagnon of beschermer van diens bedreigde gemeenschap. Maar het experiment ontspoot: het wezen keert zich tegen zijn schepper.

- > [TRAILER](#)
- > [WEBSITE](#)

Deze mythe van artificieel leven ligt aan de basis van de nieuwe creatie van Thomas Ryckewaert. Het is een verhaal over ambitie, creativiteit, macht, schepping, waanzin en destructie. Het is een thema dat raakt aan de eeuwenoude angst voor het scheppen van iets wat ons overvleugelt: van de Bijbel over Frankenstein tot aan het spook van artificiële intelligentie. Het is een verhaal dat in elk tijdperk dezelfde vraag stelt: hoe diep mogen we graven?

In een verstilde, filmische beeldtaal balanceert Golem op de dunne lijn tussen mens en materie, tussen rede en angst. Oog in oog met een wezen dat heel erg op hem lijkt maar tegelijk fundamenteel anders is, wordt de mens een spiegel voorgehouden. Hij ziet monsters geboren worden in de dingen, in de ander, in zichzelf.

© Koen Broos

CREDITS

Scenario en regie: Thomas Ryckewaert

Cast: Tina Breiova, Efrat Galai, Rosie Sommers, Jef Stevens & Kurt Vandendriessche

Scenografie: Erki De Vries

Licht: Giacomo Gorini

Geluid: Senjan Jansen

Kostuum: Andrea Kränzlin

Regie-assistentie: Sibran Sampers

Scenografie-assistentie: Maia Anastasiou

Productie: Wolff vzw / Hiros

Coproductie: deSingel (Antwerpen), Kaaitheater (Brussel), Vooruit (Gent), TAKT Dommelhof (Neerpelt), Platform 0090 (Antwerpen)

In samenwerking met: Kunstencentrum BUDA (Kortrijk), WP Zimmer (Antwerpen)

Met de steun van: de Vlaamse Gemeenschap, Stad Antwerpen

TOURNEE

09 > 10.12.2016   deSingel, Antwerpen - **PREMIERE** -
14.12.2016   Vooruit, Gent

02.02.2017   De Warande, Turnhout
10 > 11.02.2017   Brakke Grond, Amsterdam (NL)
15.02.2017   Kaaitheater, Brussel

© Koen Broos

BIOGRAFIE THOMAS RYCKEWAERT

°1979, woont en werkt in Antwerpen

Vóór Thomas Ryckewaert in 2006 zijn acteursopleiding aan het Herman Teirlinck Instituut voltooide, studeerde hij biologie en filosofie. Vandaag voedt die wetenschappelijke achtergrond zijn voorstellingen. Als een onderzoeker gaat hij te werk en boetseert hij zijn bevindingen tot beeldend, haast filmisch theater. Zijn nieuwe creatie 'Golem' gaat over de mens en diens oeroude ambitie om zijn gelijke te scheppen uit levenloze materie.

EEN MAGNETISEREND UNIVERSUM

Wouter Hillaert

De Standaard, 14.12.2016

Het is een magnetiserend universum dat zich op scène ontvouwt. Vooraan staan vier acteurs onder een doorzichtig vlies, als in een wassenbeeldenmuseum in winterslaap. Achter hun rug wolkt een vleugje rook op tot een hele nevelhemel. Een lichtgevend laseroog, als van God, maakt er een zinderend prisma van. Hier staat iets te gebeuren. Iets kosmisch.

Ryckewaert varieert op de mythe van de eenzame uitvinder die dode materie menselijk leven inblaast, tot die creatie zich ontworstelt aan zijn controle. Denk Frankenstein, maar in de joodse oerversie van de golem. Achteraan tokkelt een wetenschapper verwoed op zijn keyboard, vooraan zal hij zijn vrouwelijke creatuur op een altaartje seksueel aanraken, waarna alles kantelt. We zien losse beelden, geen vaste lijn. Een *space odyssey*.

Anekdotiek is Ryckewaert vreemd, zijn bronnen haalt hij uit biologie, psychologie, filosofie. Die combinatie maakt van *Golem* een enigmatisch kijkstuk, maar heel sensitief. Identiteiten worden ontdebeld in spiegels, het universum danst zich los uit zijn vaste hoeken en hengsels. Alles plooit open, controle ontsnapt. En wanneer boven al die visuele betovering het droge werklicht aanfloept over scène en zaal, wordt *Golem* ook een zelfbeeld van Ryckewaert als regisseur: hij laat zijn eigen schepping los.

De hypnotische tunnel waarin zijn voorstelling je zuigt, is die van elke monomane uitvinder, maar ook de regie ontsnapt er niet aan. Bang voor te veel duidelijkheid, met Hebreeuws als voertaal, krijgt *Golem* zijn eigen inspiratie moeilijk overgebracht. Een gebrek aan gesprek? Die ingekeertheid is jammer, want Ryckewaert is van zijn generatie een van de meest intelligente en theatraal onderlegde makers, klaar voor de echt grote zaal.

"WE ZITTEN VOL FOOTEN EN FLASH- BACKS, DÉJÀ-VU'S EN ONREDEDLIJKE ANGSTEN"

Karliën Meganck

'Golem', de nieuwe creatie van Thomas Ryckewaert, gaat over de mens en diens oeroude ambitie om zijn gelijke te scheppen uit levenloze materie. Dat mag u aan 'Frankenstein' doen denken, aan singularity of artificiële intelligentie. Het mag doen mijmeren over monsters die zich tegen ons keren. Maar als het voor u over pakweg de liefde gaat, dan zal de kunstenaar u dat überhaupt niet kwalijk nemen.

Thomas Ryckewaert praat niet graag over zijn werk. Als het aan hem ligt, spreekt het werk voor zich. Programmator podiumkunsten Karliën Meganck wist hem toch te strikken voor een vraaggesprek.

De titel van jouw nieuwe creatie 'Golem' verwijst naar een personage uit een Joodse legende. Vanwaar jouw interesse voor deze mythisch figuur?

Thomas Ryckewaert: Golem is een wezen dat door een Joodse geleerde uit klei wordt gekneet aan de oevers van de Moldau, om het Joodse volk tegen een pogrom te beschermen. Maar het experiment ontspoot: het wezen keert zich tegen zijn schepper. Golem is een haast archetypisch figuur dat de oude menselijke ambitie voor het scheppen van leven verzinnebeeldt. De golemmythe maakt deel uit van een ganse reeks verhalen, zoals 'Genesis', 'Frankenstein', 'Terminator' en - recentelijk - 'Her' en 'Ex-Machina.' De titel van mijn voorstelling verwijst eerder naar deze familie van verhalen dan naar dat ene verhaal in het bijzonder. Deze verhalencluster heeft verschillende boeiende facetten. Zo kan je je afvragen waar die menselijke ambitie vandaan komt en waarom ze vaak gepaard gaat met de angst voor een boemerangeffect. Stephen Hawking waarschuwde onlangs nog voor het zeer nabije gevaar van de exponentieel toenemende artificiële intelligentie - de woorden van de conservatieve Joodse rabbi uit 'Golem' klinken in zijn woorden door. Dergelijke onheilsvoorspellingen zijn van alle tijden - wat niet wegneemt dat je je telkens weer kan afvragen: is het nu zover?

Interessant is ook de confrontatie tussen mens en materie - of het nu een wezen uit klei, een samenraapsel van lijken of een intelligent softwareprogramma betreft. De confrontatie met een wezen dat gelijkaardig denkt maar tegelijk fundamenteel anders is, zet ons een spiegel voor. Wat is het verschil tussen ons beiden? Wat betekent het mens te zijn? Is dat een unieke positie?

In die verhalen heb je vaak ook een wetenschapper die zich volledig onderdompelt in zijn onderzoek en het contact met de werkelijkheid verliest. De zodanig ver doorgedreven ratio mondt uit in zijn tegendeel. Neem Victor Frankenstein, die maandenlang dag en nacht in zijn laboratorium experimenteert, zijn sociale contacten verwaarloost en compleet geïsoleerd raakt. Volledig bezeten door zijn obsessie ziet hij niet dat hij een monster aan het creëren is. Hij raakt opgesloten in zijn mentale labyrint. Denk aan de ruimtereizigers in 'Solaris' - ze worden geconfronteerd met de projecties van hun eigen mentaal systeem, met hun eigen angsten en demonen. Dat is iets wat mij heel erg interesseert, dat soort mentale wereld vormgeven op scène.

In verschillende van jouw voorbije projecten ('Genesis', 'Darwintrilogie' ...) was wetenschap een belangrijk thema. Wat maakt dat je herhaaldelijk voor die rode draad kiest?

T.R.: Een rode draad is dat niet echt. Wetenschap boeit me gewoon, zij biedt soms een verrassend perspectief. Daarnaast kan je 'de wetenschapper' zien als een interessant, ambivalent archetype. Het heeft iets magisch, romantisch zelf: de mens die in zijn laboratorium het mysterie van de natuur tracht te ontsluiten. Tegelijk heeft het iets tragisch: een vergeefs streven naar controle. De menselijke nood aan opmeten, wegen, rangschikken en catalogiseren in een poging de chaos te bedwingen.

In welk opzicht bood wetenschap jou een nieuw perspectief bij het werken aan 'Golem'?

T.R.: Bij het onderzoek voor 'Golem' ben ik bijvoorbeeld op het werk van Thomas Metzinger gestoten, een Duitse filosoof die in nauwe samenwerking met hersenwetenschappers onderzoek doet naar zelfbewustzijn. Hij gebruikt data uit neurologisch onderzoek naar mediterende zenboeddhisten, pathologische afwijkingen ten gevolge van aangeboren of opgelopen hersenletsels, locked-in syndroom, hallucinogene drugservaringen, fantoompijnen, lucide dromen, enzovoort.

Het lijkt erop dat wij, na miljoenen jaren blinde evolutie, de enige soort zijn die een sterk ontwikkeld zelfbewustzijn heeft ontwikkeld. Het doelloos proces van biologische evolutie, een experimentele massaslachting van trial en error, heeft geleid tot de complexe wezens die wij zijn. Miljoenen jaren hebben onze voorouders op de evolutionaire snijtafel gelegen en op een bepaald moment is er een proces ontstaan, zijn honderden miljarden neuronen in een primatenbrein tegelijk beginnen vuren en hebben ons het idee gegeven dat we 'iemand' zijn. In zijn boek 'Being No One' stelt Thomas Metzinger dat er niet zoiets is als het 'zelf', hij vergelijkt ons bewustzijn met een vluchtsimulator zonder piloot. Onze hersenen creëren een soort interface, ze projecteren een avatar in ons brein waarmee we ons identificeren. Wij hallucineren ons een 'ik.' Maar eigenlijk is er niemand thuis, zegt Metzinger. Het is een compleet contra-intuïtief boek, een 'mindfuck.'

Hoe communiceer je dergelijke wetenschappelijke inzichten dan op scène?

T.R.: Wetenschap heeft zijn eigen taal, die kan je niet zomaar op een voorstelling enten. Ik maak geen wetenschappelijke voorstellingen. Die kennis sijpelt er op de een of andere manier in tijdens het werken - misschien in een beweging, een rekwisiet of een geluidsfragment. In het geval van Metzinger is het interessant hoe de mens wordt gereduceerd tot een stuk materie - eigenlijk het spiegelbeeld van de Golemmythe.

Je volgde een acteursopleiding, waarin de nadruk lag op teksten en repertoiretheater. Jouw eigen theatervoorstellingen zijn beeldend, vaak woordeloos. Hoe sta je tegenover tekst?

T.R.: Repertoire is iets wat me op dit moment niet echt interesseert. Ik begin graag met een wit blad papier. Maar waarom er überhaupt nauwelijks tekst in voorkomt, dat weet ik eigenlijk niet. Ik begin nooit met de idee: nu ga ik eens een woordeloze voorstelling maken. Maar je begint te werken en je schrapt en beent uit en uiteindelijk kom je tot de conclusie: het beeld is sterker op zich - beeld en geluid, om precies te zijn. Misschien communiceren beeld en geluid directer dan tekst - tekst moet je decoderen, vereist een cerebrale omweg. Beeld en geluid worden directer in je systeem geplugd. Ik ga zelf niet naar het theater of de bioscoop om na te denken. Ik wil een klap in mijn gezicht. Het nadenken begint idealiter pas als je de zaal verlaat.

In 'Golem' staan ook twee dansers op scène. Een bewuste keuze om met hen te werken in plaats van met klassiek geschoolde acteurs?

T.R.: Ik werk graag met acteurs, dansers én amateurs - de combinatie van hun verschillende energieën fascineert me. Dat heeft te maken met de mentale wereld die ik probeer vorm te geven. Zo is dans een abstracter medium dan theater. Tarkovsky zegt ergens: "In my view poetic reasoning is closer to the laws by which thought develops, and thus to life itself, than is the logic of traditional drama." Onze hersenen werken niet op een narratieve manier, zo zitten wij niet in elkaar. We zitten vol fouten en flashbacks, déjà-vu's en onredelijke angsten, dromen en trauma's, intuïties en associaties. Dansers helpen me om die wereld vorm te geven.

Wat zijn je voornaamste inspiratiebronnen?

T.R.: Dat is voor elk werk heel verschillend. In de aanloop naar 'Golem' heb ik veel science-fiction gezien en gelezen. Verder is het werk van Tom McCarthy, Jan Svankmaier, Carsten Nicolai en Thomas Metzinger belangrijk geweest. Maar veel hangt van toeval af. Ik kom net terug uit de abdij van Westmalle, waar ik het scenario ben gaan schrijven. Op een ochtend stond broeder Benedikt bij zonsopgang zijn vingernagels te knippen in de abdijs tuin. Dat was een vruchtbare dag.

Spel, scenografie, licht en geluid: elk van die elementen zijn quasi evenwaardig in jouw voorstellingen. Hoe ga je te werk om een dergelijke creatie vorm te geven?

T.R.: Ik geloof door aan elk element evenveel aandacht te besteden. Door met mensen te werken die diezelfde aandacht delen. Door te kijken en luisteren naar wat zij aanbieden en daarop te reageren. Het is een intuïtief proces van actie en reactie, van het wit blad papier tot aan de première.

GOLEM - THOMAS RYCKEWAERT

Kristof Van Baarle

Tussen rationeel en irrationeel

De Golem is een figuur uit een Joodse legende, waarin een rabbijn een levend wezen creëert uit klei. Van deze legende bestaan verschillende varianten: soms is het nieuwe schepsel niet van klei maar van stukken mens gemaakt, soms beschermt de golem de joden tegen een pogrom. Wat evenwel steeds terugkeert, is de zoektocht naar het mysterie van het leven geïnspireerd door de Joodse Kabbalah, en hoe dit leven, eens gecreëerd, de controle van zijn schepper ontglipt. De golem past in rijtje van verhalen als Frankenstein, Pygmalion en de homunculus, de alchemistische mythe van een kleine mens die in een kolf gevormd wordt. Na biologische ('Darwintrilogie', 2009-2010) en religieuze scheppingsverhalen ('Genesis', 2013) richt theatermaker Thomas Ryckewaert zich nu op scheppingsverhalen waarin wetenschap, mystiek en menselijke verlangens elkaar kruisen.

Het boek van Gustav Meyrink is wellicht de meest gekende neerslag van het golemverhaal. Deze Duitse bankier en schrijver was zelf diep geïnteresseerd in de tradities van de Kabbalah en alchemie. In de periode van Meyrink, de vroege 20ste eeuw, was er een ware hype rond het occulte, die parallel liep aan de vele exact wetenschappelijke ontwikkelingen in de domeinen van de fysica en chemie, die via elektronica en industrialisering ook op de werkvloer en in het dagelijkse leven terecht kwamen. Een andere 'ontdekking' uit die periode: het onderbewustzijn. Freuds inzichten verwijderden de mens nog een stap verder uit het centrum waarin hij zichzelf had gezet. Nadat hij zijn centrale plek in het universum (Copernicus), zijn unieke rol in de schepping (Darwin) en zijn economische autonomie (Marx) had moeten afstaan, verloor hij nu ook de controle over zijn eigen zelf. De neurowetenschapper Thomas Metzinger gaat zelfs nog stap verder en stelt het bestaan van dat 'zelf' in vraag. Hoe minder 'mens' de mens blijkt te zijn, hoe meer hij het omgekeerde lijkt te willen bewijzen door zijn macht over de wereld uit te breiden, en hoe doe je dat beter dan door zelf leven te scheppen? Golem bespeelt zo het spanningsveld tussen de ratio van de wetenschap en het irrationele van de achterliggende motieven en de onvoorziene gevolgen van wetenschappelijke ontwikkelingen.

Science-Fiction

Vandaag lijkt het aantal golems dat ons omringt snel toe te nemen. Met het onderzoek naar klonen, stamcellen en vooral artificiële intelligentie, lijkt de realisatie van een werkelijke golem, die waarschijnlijk niet veel groter is dan een kleine computer, erg dichtbij. Online maken we ook kleine versies van onszelf: avatars in spelletjes, profielen op sociale netwerksites en accounts in webshops. Over die laatste twee mini-ikjes verliezen we vaak de controle: we weten niet wat met die gegevens gebeurt, hoe ze verkocht of gecontroleerd worden. Een verkeerde poppenspeler

aan het roer kan de poppen wel eens lelijk aan het dansen brengen. Of anderzijds: een computersysteem dat zich losrukt uit menselijke handen zal zich waarschijnlijk niet moreler gedragen dan zijn schepper, maar genadeloos volgens zijn eigen logica. Algoritmes imiteren nu al de raciale en gender voorkeuren van hun programmeurs.

Je zou het golem-verhaal sciencefiction avant la lettre kunnen noemen. In films als Terminator, Robocop, Blade Runner en vandaag bijvoorbeeld HER of Ex-Machina duiken allerlei varianten van artificieel leven op. Het Russisch dat danseres Tina Breiova in de voorstelling spreekt, zou een echo kunnen zijn van Tarkovsky's psychologische sciencefictionfilm Solaris over een crew astronauten in emotionele crisis in een ruimtestation. Dit futuristische Russisch vindt zijn tegenpool in het oude, mysterieuze Hebreeuws van Efrat Galai – de taal van de Kabbalah. Tussen de toekomst en het verleden, spreekt er ook iemand West-Vlaams: de banaliteit van het heden. Alle drie de talen worden niet zozeer gesproken om begrepen te worden, ze zijn er in de eerste plaats omwille van hun poëzie en associatieve kracht.

Opvallend in veel van dit type verhalen, is dat de wetenschappers mannen zijn en de vrouwen hun creaties. Dit idee gaat terug op Adam en Eva, waarbij de laatste geschapen werd om de eenzaamheid van de eerste mens te verhelpen. Het doet ook denken aan hoe de wetenschap lang een mannenbastion is geweest, dat dan toch buiten zichzelf wil treden, op zoek naar het ware geluk. Science-fiction zoekt vaak naar het punt waarop een rationele ontwikkeling omslaat in emotionele gevolgen.

Zeker in Solaris wordt het duidelijk dat de golem-legende niet alleen een verhaal is over een artificieel wezen en zijn levensloop, maar vooral over de mens en diens verlangens. 'Frankenstein' is immers ook niet de naam het monster, maar van de dokter die het maakte. Golem gaat dus over ons. Over ons eigen verlangen tot controle, waardoor we paradoxaal genoeg de pedalen verliezen. En stel dat we artificieel leven maken, kunnen we er dan wel mee communiceren? Of bevestigt de incompatibiliteit de eenzaamheid die tot het scheppen geleid heeft? Misschien is het verschil tussen ons en de golem wel minder groot dan we denken en zijn we zelf creaties, losgeslagen van hun schepper, zoals T.S. Eliots The Hollow Men doet vermoeden. Ook de golem is menselijk, al te menselijk. Dit wezen verlangt evenzeer naar liefde, affectie en vriendschap, verlangens die de menselijke scheppingsdrang voeden.

Trippen in het theater

Meyrinks golemverhaal is doorspekt met dromen en hallucinaties. Die hallucinaties dringen vandaag door in onze 'bewuste' leefwereld. Het vervagen van de grenzen tussen fake en real, niet in het minst door alomtegenwoordige media en virtuele realiteiten, doet de hele wereld soms lijken op één grote hallucinatie. Licht, geluid, actieve scenografie en suggestieve handelingen die zelden in een helder narratief vervallen, maken van Ryckewaerts Golem een gefragmenteerde, audiovisuele

trip waarin alles vibreert. De verschillende media worden tot het uiterste gepusht, tot het theaterapparaat uit elkaar lijkt te spatten.

De golem schuilt ook in de creatiedrang van de kunstenaar, die een werk maakt dat zijn rationele begrip overstijgt. Door te werken met andere kunstenaars die specialisten zijn op hun gebied (Erki De Vries voor scenografie, Giacomo Gorini voor het licht, Senjan Jansen voor geluid en Andrea Kränzlin voor kostuums), door zijn intuïtie te volgen bij het componeren van een associatieve trip en door op het einde zelfs het zaallicht aan te knippen en zijn performers de vrijheid tot improvisatie te geven, zoekt Ryckewaert bewust het controleverlies op. Zijn creatie laat vele interpretaties toe – ook dat is loslaten. Of is dat misschien het kunstwerk: de veruitwendiging van een droom van de kunstenaar, een obsessie, een wens om iets in de wereld te brengen, een ondoorgrondelijk beeld dat dan verder woekert in de verbeelding van de toeschouwer?

"HOEZO, DE MENS IS EEN REDELIJK WEZEN?"

Evelyne Coussens

De Morgen, 14.12.2016

Van fictiereeks Als de dijken breken tot zijn nieuwe theatervoorstelling Golem: in acteur Thomas Ryckewaert (37) schuilt evenzeer een perfectionistisch regisseur, met een fascinerend oeuvre van zintuiglijk triptheater.

Afgelopen weekend ging Ryckewaerts Golem in première: een filmische theatervoorstelling over een wezen uit klei dat door de mens tot leven wordt gewekt, maar zich tegen zijn schepper keert. Tot een uur voor de première was het koortsachtig sleutelen aan techniek en timing - essentieel voor het 'theaterbad' waarop Ryckewaert mikt.

Ryckewaert: "Golem is een fragiele voorstelling; alles hangt af van de magie die de toeschouwer ervaart en de kleinste onvolkomenheid kan de betovering doorprikken. Alles moet dus juist zijn. Je mag me gerust een controlefreak noemen, maar bij dit soort voorstellingen is dat echt nodig."

'Dit soort voorstellingen', dat zijn de vaak woordloze schilderijtjes van licht, geluid en beweging die Ryckewaert sinds zijn afstuderen in 2006 in een gestaag tempo op de wereld loslaat. Ook Golem is geen tekstvoorstelling, maar een compositie van beelden die op je afkomen en die, als het juist zit, je verbeelding doen knetteren.

Tussen filosofie en biologie

Een scheppingsmythe als het joodse verhaal over de golem is een dada van Ryckewaert, die niet toevallig ook filosofie en biologie studeerde - twee wetenschappen die elk op hun terrein zoeken naar de oorsprong van alles. Zijn theaterwerk plaatst Ryckewaert graag op het knooppunt van verschillende kennisgebieden. Voor het drieluik Genesis I, II en III (2013) organiseerde hij achtereenvolgens een wetenschappelijke lezing, een eucharistieviering en een theaterstuk rond het beroemde bijbelse boek.

"Wetenschap, religie en kunst proberen elk in hun eigen taal dezelfde grote vragen te beantwoorden. Een goede vriend van mij is kosmoloog, hij zit de hele dag met zijn neus in de wiskundige formules. Maar hij vertelde mij dat hoe dieper je terugkijkt in de tijd, hoe bescheidener je wordt - omdat je op een bepaald moment moet erkennen dat er iets is dat door je vingers glipt, dat er een kern van mysterie overblijft."

Een mysterie? Dat klinkt inderdaad behoorlijk religieus voor een bioloog. Ryckewaert aarzelt om dat woord te gebruiken, maar hij noemt de Bijbel wel een bron van inspiratie, en hij toont zich vatbaar voor de mythische dimensie ervan.

“Wat me fascineert is het feit dat de mens zichzelf als een re-
delijk wezen beschouwt, maar in alle grote verhalen gestuurd
wordt door het tegenovergestelde: door zijn angst, intuïtie,
dromen...”

En niet te vergeten: door een verlangen naar liefde. Want zowel de hardvochtige god uit Genesis als de schepper van de golem tracht te ontsnappen aan een ondraaglijke eenzaamheid – het soort alleen zijn dat ook de solitaire vrouw uit Ryckewaerts hopperi-
aanse Portrait (2012) belichaamde. Misschien gaat het wel daarover? Over het feit dat wat een mens fundamenteel tot mens maakt en wat dus de golem, maar ook Frankensteins monster, The Terminator en Spike Jonzes ‘her’ altijd zullen missen, een connectie is? De zielsverwantschap met een gelijksoortige ander?

Het zijn overwegingen die vanzelf opwellen, maar die je niet nodig hebt om Ryckewaerts theaterwerk te waarderen. Eigenlijk volstaat het om je smartphone uit, je zintuigen aan te zetten, want Ryckewaert maakt graag gebruik van die zeldzame luxe die theater biedt en die ‘traagheid’ heet. De theaterzaal is een ruimte waar de tijd wegdruppelt volgens het ritme dat de regisseur aangeeft.

“We worden alle dagen overspoeld door een vloed aan informatie die met een enorme snelheid op ons afkomt. Dat vreet onze fantasie weg. Voor iemand die is opgegroeid met het internet is een gestaag opgebouwde roman van 400 bladzijden een onoverkomelijke berg. En ik mag dat zeggen, als oude zak, want ik merk dat ik er zelf ook moeite mee heb. Als ik me echt wil concentreren moet ik naar een abdij trekken en mijn gsm thuislaten.”

Die andere habitat

Nu de première van Golem achter de rug is springt Ryckewaert opnieuw naar zijn andere habitat: hij kijkt uit naar de opnames van een nieuwe Nederlandse film. Dat schakelen tussen de wereld van theater en die van film en televisie bevalt hem best.

“Werken als acteur is voor mij spelen, zoals een kind dat mag buiten spelen, en daarbij de aanwezigheid van de camera vergeet. Ik vind het bevrijdend, ik krijg er energie van.”

Een vertrouwd gezicht als Hans Herbots haalde hem binnen voor de dramaserie Als de dijken breken, maar van langlopende televisie-
engagementen houdt Ryckewaert de boot af. “Ik wil mijn eigen werk blijven maken, dus ik kan me niet te lang in één project vastzetten. Bovendien is zo’n kortetermijnproject spannender. Met een gemotiveerde filmploeg en een goede regisseur ergens helemaal induiken, geloof me, ook dat is trippen.”

GEMOEDELIJK EINDE VAN DE MENS

Marijn Lems,
de Theaterkrant
12.12.2016

Voor de performance Golem liet theatermaker Thomas Ryckewaert zich inspireren door het Joodse verhaal over de gelijknamige levende pop van klei. In mysterieuze scènes stelt de maker vragen over de aard van de mens.

Het werk van Thomas Ryckewaert heeft iets weg van een wetenschappelijk onderzoek. In een van zijn eerste voorstellingen, Homo Sapiens, zagen we flarden van menselijke levens die in een klinische omgeving door mysterieuze onderzoekers werden gadeslagen, en ook in latere voorstellingen kreeg het publiek de rol van voyeur met slechts een fragmentarisch begrip van de situatie. De nieuwsgierige blik die Ryckewaert op zijn personages werpt heeft iets afstandelijks, alsof hij eigenlijk niet zo goed weet wat hij nou van de mensheid moet denken. Die onderzoekende aanpak kwam tot een hoogtepunt in het project Genesis, waarin Ryckewaert een wetenschappelijke lezingenreeks, een kerkelijke mis en een theaterstuk aan de oorsprong van de mensheid wijdde. Ryckewaert deed zo een interessante poging om de invalshoeken van religie, wetenschap en kunst dichterbij elkaar te brengen en te laten botsen. Dezelfde drie-eenheid staat nu in zijn meest recente project centraal.

Golem is gebaseerd op het Joodse verhaal over de wetenschapper Maimonides, die poogde een levend wezen te scheppen vanuit de overblijfselen van een dode man. Ryckewaert en scenograaf Erki de Vries scheppen een wereld op scène waarvan elementen doen denken aan een laboratorium, waarin mannen en vrouwen in witte jassen rondwalen en af en toe achter een computer plaatsnemen. Daarnaast overheerst een spel van licht en rook (ontworpen door Giacomo Gorini), waarin beelden ontstaan die aan de oneindigheid van het universum doen denken en het geheel een futuristische sfeer meegeven.

We worden door de performance geloodsd door een jonge vrouw (Efrat Galai) die uitsluitend (niet-boventiteld) Hebreeuws tegen ons spreekt. De andere personages doorbreken nooit de vierde wand; vanwege haar uitzonderingspositie rijst het vermoeden dat de jonge vrouw zelf de golem is, een posthumane creatie die met lichte spot en verwondering naar de mensen om haar heen kijkt. De vervreemdende blik die Ryckewaert op menselijke personages werpt wordt haar blik; de motivaties van de personages blijven onduidelijk en we kunnen ze ook niet verstaan (naast Hebreeuws wordt er alleen Portugees en onverstaanbaar Westvlaams gesproken).

Hoewel de sfeer van de voorstelling intrigeert, blijft het geheel wat te obscuur en ondoordringbaar om tot het einde te blijven boeien. De afzonderlijke scènes vertonen weinig samenhang; de verteller verdeelt het geheel wel in hoofdstukken maar er is geen duidelijke ontwikkeling merkbaar.

Als Golem geheel aan zijn hoge abstractiegraad ten onder lijkt te gaan, gebeurt er echter iets interessants. Plotseling gaan de zaallichten aan en wordt het onderscheid tussen performers en publiek opgeheven. Op een voice-over horen we The Hollow Men van T.S. Eliot, met de beroemde laatste regel 'This is how the world ends, not with a bang, but with a whimper'. Terwijl de acteurs gaan liggen in vervreemdende geometrische voorwerpen die ze uit het decor losmaken, blijft Galai in het midden staan. Een rilling loopt over je rug, het is zoals Eliot zegt: hier is het einde van de mensheid, een rustig, zelfs gemoedelijk overnemen van het stokje door een nieuw ras.

Golem kabbelt lang voort, maar de slotscène beklijft. Plotseling zit je niet meer vanaf een veilige tribune naar een onderzoek te kijken, maar zit je middenin een kalme Apocalyps. Het is interessant dat juist het totaal wegstrippen van de sterke atmosfeer die Ryckewaert altijd in zijn voorstellingen weet te leggen het krachtigste moment van Golem teweegbrengt.

VRT NIEUWSITEM

08.12.2016

**Ryckewaert brengt met "Golem" sciencefiction op de planken
Theatermaker Thomas Ryckewaert haalt voor zijn vijfde
voorstelling inspiratie uit een Joodse legende. Golem is een
schepsel gemaakt uit klei en tot leven gewekt door een rabbijn.
Het resultaat is een bevreemdend maar intrigerend theaterstuk.**

Bekijk hier het video-fragment: <http://deredactie.be/cm/vrtnieuws/videozone/nieuws/cultuurenmedia/1.2839623>

© Koen Broos

CONTACT

Coördinator: Helga Baert, helga@hiros.be
Zakelijke ondersteuning: Sam Loncke, sam@hiros.be
Productie: Elisa Demarré, elisa@hiros.be
Communicatie: Céline Mathieu, celine@hiros.be

HIROS

Hiros is een samenwerkingsverband tussen managementbureaus Margarita Production en Mokum.

Samen gaan we verder om een professionele ondersteuning te bieden aan onafhankelijke kunstenaars en artistieke projecten.

Slachthuislaan 29 Boulevard de l'Abattoir - 1000 Bruxelles (BE)

+32 2 410 63 33 - contact@hiros.be - www.hiros.be

Hiros btw. BE0862 325 347 - Mokum btw. BE0895 726 209

[WWW](http://www.hiros.be) · **HIROS** · [BE](http://www.hiros.be)

Hiros is supported by the Flemish Community